

MARIE KOENEN (1879-1959)

Jan Schurgers

Van 1951 tot 1959 verbleef de schrijfster Marie Koenen in het kloosterpension van de Zusters van de H. Joseph 'Huize Vroenhof' in Houthem. Ze kreeg vooral bekendheid door de verhalen over de Zuid-Limburgse boerenbevolking in de eerste helft van de vorige eeuw. Ze beschreef het leven op de boerderijen, waarin vooral boerinnen de hoofdpersonen waren.

Marie Koenen in 1920

De Houthemenaars zullen haar in die periode niet vaak gezien hebben. Ze was ziekelijk, leed aan diabetes en was slecht ter been. Ze sleet de laatste jaren van haar leven in alle rust in het klooster, maar bleef doorschrijven. Begin juli 1959 kreeg ze een hartaanval, werd naar het ziekenhuis St. Annadal in Maastricht vervoerd, waar ze op zaterdag 11 juli overleed, tachtig jaar oud.

Wie was Marie Koenen en welke betekenis heeft ze gehad voor de Limburgse literatuur?

Opleiding

Maria Hubertina Jacoba Isabella Koenen werd op 19 januari 1879 geboren in Den Bosch als dochter van de taalkundige Mathijs Jacobus Koenen (1847-1920), bekend van het 'Verklarend handwoordenboek der Nederlandsche Taal'.

Toen Marie één jaar was, verhuisde het gezin naar Maastricht. Ze bezocht de rijksleerschool en daarna de rijkskweekschool, waar ze onder andere les kreeg van haar vader. Daarnaast behaalde ze de lagere akte Frans, maar ze stond nooit voor de klas. Haar wens tot schrijven ontstond al op jonge leeftijd. Ze raakte beïnvloed door de neogotiek van auteurs als de Vlamingen Hendrik Conscience, Maurice Maeterlinck. Emile Verhaeren en Guido Gezelle.

Start carrière

Haar debuut maakte ze in 1900-1901 in de 'Katholieke Illustratie' met het verhaal 'Tot inkeer gekomen' onder het pseudoniem Anne van Zuylen. Onder haar eigen naam publiceren durfde ze toen nog niet, door een gebrek aan zelfvertrouwen, maar dat veranderde al snel. In het nieuwe tijdschrift 'Van Onzen Tijd' verschenen in de volgende jaren meerdere verhalen en gedichten van haar hand, waaronder in afleveringen de boerenroman 'Het Hofke'. Tussen 1906 en 1910 maakte ze een zorgelijke tijd door vanwege de ziekte van haar moeder die ze al die tijd verzorgde. Uiteindelijk overleed ze in 1910, waarna Marie zich weer meer kon gaan wijden aan het schrijven. Het eerste werk in boekvorm verscheen in 1912 onder de titel 'De Witte Burcht', dat zeven dorpsverhalen bevatte. In datzelfde jaar schreef ze ook het bekende Marialied 'O, Sterre der Zee', waarvan de eerste strofe luidt:

“O, reinste der scheeps'len,
o Moeder en Maagd,
Gij, die in uw armen het Jezuskind draagt,
Maria, aanhoor onze vurige beê,
Geleid ons door 't leven, o Sterre der Zee.”

Succesvolle periode

Tussen de jaren 1912 en 1916 verschenen zes nieuwe titels, waaronder ook de roman 'Het Hofke' in boekvorm. Het werd een van haar populairste boeken. Ze werden in de recensies waarderend besproken. Het gevolg daarvan was dat de periode tot 1925 heel succesvol werd. Ook de auteur Frans Erens (1857-1935), die op latere leeftijd in de 'Maartenshof' in Houthem ging wonen, was onder de

ter herinnering aan
dr. Marie Koenen

Het doodsprentje van de schrijfster.

indruk van haar verhalen. In de 'Amsterdammer' schreef hij: *“Voor de katholieke literatuur niet alleen, maar ook voor onze literatuur in het algemeen, mag het werk van Marie Koenen een aanwinst heten.”*

In 1916 richtte Gerard Brom (1882-1959), leraar Nederlands in Maastricht, een nieuw tijdschrift op, 'de Beiaard' geheten, waarin in afleveringen het verhaal 'De Moeder' van Marie Koenen werd opgenomen. Het verscheen een jaar later in boekvorm en werd een klassieker in haar oeuvre. Hoofdpersoon is een moeder die alles over heeft voor haar gezin en door tegenslag geplaagd, toch vol vertrouwen aan haar geloof vasthoudt. Het was een thema dat vaak terug zou komen in haar volgende werken. In 'de Beiaard' verschenen in de jaren daarna in afleveringen vijf verhalen en gedichten die daarna in boekvorm werden uitgegeven.

Op 1 augustus 1920 overleed haar vader. Dat kostte haar heel wat tijd vanwege de afwikkeling van de nalatenschap.

Huwelijk en scheiding

Via dit tijdschrift leerde ze de uit Sittard afkomstige auteur Felix Rutten (1882-1971) kennen. Er ontstond steeds meer toenadering en op 25 februari 1919 trouwden ze. Het paar vestigde zich aan de Snijdersberg in Geulle.

De literaire carrière van Marie Koenen nam een steeds hogere vlucht. Dat werd langzaam een doorn in het oog van haar echtgenoot, die hier en daar wat kritiek had ontvangen over zijn werk.

Huize Schieversbosch

Voorgevel van hetzelfde huis, met Marie Koenen bij de voordeur

In 1923/1924 bouwden ze een nieuwe woning 'Huize Schieversbosch' op de Schieversbergweg eveneens in Geulle, in een prachtige natuurrijke omgeving. Het werd een bijzondere woning, ontworpen door architect Alphons Boosten (1893-1951). Het was zo neergezet dat er, behalve in de dienstbodekamer, de zon nooit naar binnen kon schijnen.

Ze schreef er een gedicht over waarvan de eerste strofe luidt:

“Een knus, eenvoudig huisje,
Met een heel breed dak van riet;
Zoo'n echt vergeten kluisje
Waar niemand wat aan ziet...”

Op 29 oktober bereikten de bouwvakkers het hoogste punt. Het echtpaar kon het echter niet eens worden over de dakbedekking. Het compromis bestond er uit dat haar woon- en werkgedeelte een rieten dak kreeg en zijn gedeelte een pannendak. Op 27 maart 1924 namen ze er hun intrek. In de nacht van 31 januari op 1 februari 1953 werd het beschadigd tijdens de zware storm die Nederland toen teisterde.

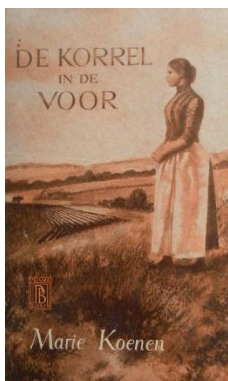
Karakterologisch pasten ze echter niet bij elkaar. Marie Koenen was zeer timide en wilde een teruggetrokken leven leiden, waarin ze zich in alle rust kon concentreren op haar schrijven. Hij daarentegen begaf zich regelmatig in de gemeenschap in Geulle en zag graag mensen om zich heen. Zo speelde hij een keer voor Sinterklaas met alle bijbehorende ceremonies. Langzaam aan ontstond er

echter een verwijdering. De verstandhouding verslechterde. Op een dag in 1926 verliet ze hem zonder kennisgeving. Drie jaar later, op 28 april 1929 werd het huwelijk officieel ontbonden.

Omwervingen

Marie Koenen verliet Limburg en ging een zwervend bestaan leiden. Zo verbleef ze voor langere tijd in Frankrijk, Zwitserland, Italië en België. Haar bekendheid nam daardoor snel af. Ze schreef vooral over religieuze thema's en in 1929 verscheen de enige roman uit deze periode 'Stromenland'. Pas in 1934 meldde ze zich weer met de roman met de veelzeggende titel 'het Nieuwe Begin'.

In 1939 vestigde ze zich in 'Casa Nova' in de Heilige Landstichting in Nijmegen. Daar kreeg ze weer de rust terug die ze nodig had om te werken aan romans als 'de Korrel in de voor' (1941) en 'Wassend Graan' (1947), beide over de Garvershof-familie. De binnenkant van dat eerste boek bevat de volgende tekst:

"Door de plotselinge dood van de boer van de Garvershof, bijgenaamd het 'Roed Zwijn' komen zijn vrouw en dochter in grote moeilijkheden omdat de oude Limburgse hoeve volkomen verwaarloosd is. De vrouwen worden bij hun poging om zich staande te houden, terzijde gestaan door Nelis Brouns, hun eenvoudige boerenknecht, die verliefd is op de dochter Rosalien. Die trouwt echter uit zakelijke overwegingen met een verre neef. Nelis, die weet dat Rosalien te hoog voor hem is, blijft op de boerderij werken en toont zijn liefde en trouw door met al zijn krachten mee te werken aan het herstel van het bedrijf. Seizoenen gaan voorbij: zaaien, bidden, oogsten, ploeteren. Vreugden en zorgen wisselen zich af in het groeiende gezin; nimmer aflatend is de strijd tegen de slechtgezinde en afgunstige buurtgenoten, wanneer de hoeve weer tot bloei komt."

De schrijfster schildert hier heel zuiver en mooi voor ons het dagelijkse leven van een boerengezin, in de landstreek waaraan ze zo gehecht is en waarover zij zo veel heeft geschreven.

Na de oorlog bezorgden deze boeken haar een nieuwe periode van bekendheid. Haar boeken werden volop gelezen en ze kreeg weer positieve recensies. Op 28 april 1948 kreeg ze de Brand-Van Gentprijs toegekend door de R.K. Nederlandse Boekhandelaren en Uitgevers Vereniging Sint Jan voor haar hele oeuvre.

Een jaar later, op 7 mei 1949 ontving ze het eredoctoraat in de letteren en wijsbegeerte van de universiteit van Nijmegen. Trots was ze op de wens van Uitgeverij 'Het Spectrum' in Utrecht om haar verzameld werk te gaan uitgeven in veertien delen, te beginnen in 1948. Uiteindelijk werden het er in de komende vier jaar maar zeven, door de tanende belangstelling.

Uitreiking eredoctoraat Nijmegen 1949 (bron: Wikipedia)

Naar Houthem-St. Gerlach

In 1950 keerde ze terug naar Zuid-Limburg, woonde even in Meerssen en verhuisde op 1 maart 1951 naar 'Huize Vroenhof' in Houthem.

Pension Klooster „Vroenhof“, Houthem

Het landhuis werd in 1864 gebouwd in opdracht van Jhr. Michiels van Kessenich. Vervolgens kwam het in bezit van de familie Ruys de Beerenbrouck en daarna woonde er het gezin van M. H. E. Franquinet (1858-1938), die het in 1905 liet verbouwen. In 1927 kochten de zusters van de H. Joseph uit Heerlen het gebouw en richtten het in als klooster en als pension voor ouderen van dagen. Marie Koenen vond er weer de rust waar ze zo vaak naar verlangde, maar raakte langzaam uit de publiciteit. Ze bleef wel schrijven en er verschenen nog een aantal boeken met vooral Limburgse en religieuze onderwerpen, zoals onder andere de romans over het leven van Maria van Bourgondië in 1955 en Maria de Rijke in 1959. In dat jaar verscheen bij de Heerlense uitgever Joh. Rosenboom ook de dichtbundel 'de Levensweg' waarin ze nogmaals van haar vaste geloof getuigde.

Het einde

De naoorlogse generatie verloor echter gaandeweg de interesse in haar werk. Ze besefte zelf ook wel dat haar boeken uit de tijd raakten en accepteerde dat zonder morren. Toch werd ze vlak voor haar dood door de Commissaris van de Koningin Dr. F. Houben nog geëerd met de Erepensing van de Provincie Limburg voor haar grote verdiensten. Haar gezondheid ging echter langzaam steeds verder achteruit door diverse kwalen als diabetes en ze ging steeds slechter lopen. Op 2 juli 1959 werd ze getroffen door een hartaanval, waarna ze werd overgebracht naar het ziekenhuis St. Annadal in Maastricht. Uit voorzorg werden haar de Sacramenten der Stervenden toegediend. Op zaterdag 11 juli overleed ze rond zes uur en werd opgebaard in de Chapelle Ardente van het ziekenhuis. De plechtige uitvaartdienst vond plaats op woensdag 15 juli om 11 uur in de Sint Theresiakerk. Hoogleraar Gerard Brom droeg er een afscheidsgedicht voor. Na de requiemmis werd het stoffelijk overschot bijgezet in het familiegraf op de katholieke begraafplaats aan de Tongerseweg in Maastricht.

Het Limburgsch Dagblad schreef op 12 juli: "*Men kan zeggen dat Marie Koenen door iedere Limburger gekend werd. Dit bleek bij de jongste berichten over haar ziekten, die door mensen uit alle mogelijke middens gevolgd werden.*"

Na haar dood bracht uitgeverij Het Spectrum pocket-uitgaven in de goedkopere Prismareeks uit van haar bekendste boeken zoals 'de Moeder', 'de Korrel in de voor' en 'Wassend Graan', samen met een bundel 'Verhalen'. Dat zorgde voor een opleving. Blijkbaar was ze nog niet helemaal vergeten, want ze werden een groot succes en er werden verrassenderwijs tienduizenden exemplaren van verkocht.

Bronnen

Gorissen Adri, *Limburgs Literatuur Lexicon*. Stichting Historische Reeks Maastricht deel 7, 2007, p. 214-218.

van Melick Ben, Kusters Wiel, Spronck Lou: *Geschiedenis van de Literatuur in Limburg*. Uitg. Van Tilt, Nijmegen 2016, p. 326-331.

Limburgsch Dagblad, 12 juli 1959.

